

TL 4014 Sovyet Dönemi Dil Siyaseti

Öğretim Üyesi: Dr.Öğr.Üyesi Mustafa Can TEZİÇ.

6. Hafta

Tuva'da Yazı Dilinin İnşası

Tannu-Tuva Halk Cumhuriyetinin kurulmasından sonra yeni kurulan modern cumhuriyetin insan tipinin ortaya çıkarılması modern cumhuriyetin diğer kurum ve kuruluşlarının inşası ile paralel gelişen bir olgu olmuştur. Her ne kadar henüz Tuva'da yazı dili inşa edilmemiş olsa da cumhuriyet eliti eğitimin tüm popülasyona yayılması için çalışmalara başlanmıştır.

Bu kapsamda Tuva Halk Cumhuriyet Partisi (*TNRP*) Merkez Komite 11 Ekim 1923 tarihinde parti kararı ile halk eğitiminin geliştirilmesi kapsamında tüm *kojunlar* da bulunan gençlerin okuma yazma öğrenmesine karar vermiştir. Yine *TNRP* Merkez Komitesi 29-31 Aralık 1924 tarihinde kadın, erkek, yaşlı veya çocuk ayırt edilmeksizin tüm Arat nüfusunun Moğol dilinde eğitimden geçmesini onaylamıştır. Bu kararın devamında da 1925 yılı Mart ayında Halk Eğitim Şubesi kurulmuştur. Yukarıda alınan karardan da anlaşılacağı üzere eğitim Moğol dilinde bile olsa zaman kaybetmeden eğitim kurumlarını hızla kurup eğitimin tüm popülasyona yayılması ulusal kimliğin geliştirilmesi açısından son derece önemli bir konuydu.

İlerleyen süreç içerisinde yazı dili ve alfabe alanında da çalışmalara hızla başlanmıştır. Yazı dilinin inşası alanındaki çalışmalara bakıldığında yazı dilinin temel lehçesinin seçiminde farklı tercihlerin yapıldığı karşımıza çıkmaktadır.

Tuva yazı dilinin temel lehçesi ilk olarak Dzun-hemçik lehçesi olarak seçilmiştir. Fakat daha sonra bu lehçenin yazı dili için uygun olmadığı anlaşıldıktan sonra coğrafi olarak görece daha geniş bir alanda etkili olan hem de farklı bölgelerdeki lehçelere görece daha yakın olan merkez diyalekt yazı dilinin temeli olarak seçilmiştir. Böylece yeni kurulan Tannu-Tuva Halk Cumhuriyetinin siyasi varlığını simgeleyen bir olgu olarak ulusal “Tuva dili” yazı dili formunda inşa edilmiştir.

Diğer taraftan 1925 yılında dördüncü *TNRP* toplantısında millî alfabenin seçiminin gerekliliği üzerinde tartışmalar başlamıştır. Alfabe seçimindeki süreç esnasında ortaya atılan tezler de daha önce üzerinde durduğumuz millî yüksek kültürün inşası ve bu inşanın gelişimi karşındaki eğilimleri yansıtmaktadır. Alfabe seçimi için ortaya atılan öneriler başlıca üç farklı alfabe üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu önerilerden ilki tarihsel, kültürel ve idari geçmişe referans verilerek Tuva'nın Moğol-Tibet kültür eksenini içerisindeki yerini yazı dilinde sembolleştiren Eski-Moğol alfabesinin kabul edilmesi yönünde idi. Bir diğer proje ise Bryuhanov Sotpa ve R. Buzıkaev tarafından ileri sürülen Çarlık dönemi Hıristiyan misyonerlerince Hakaslar ve Altaylar için geliştirilen Kiril alfabesidir. Bu öneride Çarlık Rusya'sının sömürge sisteminin bir aracı olarak kabul edilebilecek bir olgu olarak millî yüksek kültürün inşası aksine bir öneri idi. Üçüncü alternatif ise Latin alfabesi idi. Latin alfabesi önerisi de kendi içerisinde iki farklı yönde gelişmiştir. Bunlardan birincisi Ye.V. Polivanova ve N.N. Poppe'nin desteklediği yeni Türk alfabesidir. Bu alfabenin kullanımı Tuva'da yüksek millî kültürün inşasının ötesinde tüm Türk lehçelerini bir arada toplayabilecek bir alfabe olması yönünden önemlidir. Diğer taraftan M. Lopsan-Çimit başkanlığında yürütülen ikinci bir grup ise Alman alfabesinin Tuva alfabesi olarak seçilmesini talep etmekteydi.

Yapılan tartışmalar sonucunda 1930 yılında Yeni Türk Alfabesinin Tuva yazı dilinin alfabesi olması kararlaştırılmıştır (Monguş, 1967, s. 97). Fakat bu durum uzun süremeyecek daha sonraki yıllarda Tuva Cumhuriyetinin Sovyetler Birliği ile siyasi, ekonomik ve sosyal bakımdan yakınlaşması sonucunda 1943 yılında Kril alfabesine geçilecektir. Kril alfabesine geçiş ise form olarak millî olan Tuva Cumhuriyetinin sosyalist içeriğini sembolize etmenin yanında aynı zamanda diğer Sovyet Cumhuriyetleri ile alfabe bazında birlikteliğini sembolize eden bir olgu olarak ortaya çıkmaktadır.

Temel Kaynak

Teziç, M.C. (2018) Sovyet Döneminde Tuva Yüksek Kültürünün İnşası. Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi. Sayı 29. Ss.141-168.

Yardımcı Kaynaklar

Anderson, B. (1995). *Hayali cemaatler. Milliyetçiliğin kökenleri ve yayılması.* (İ. Savaşır. Çev). Metis yayınları.

Ertürk, S. (1986). *Türkiye'deki bazı eğitim sorunları üzerine düşünceler.* Yelken Teper yayınları.

Killi - Yılmaz. G. (2010). *Kuzey ve Güneydoğu Sibiry Türklerinin Dil Durumu.* Köksav Yayınları.

Yabancı Yardımcı Kaynaklar

Gellner, E. (2006). *Nations and nationalism.* New York, Cornell University press.

Vasilenko, V. A. (2013). "Uryanhayskiy Vopros" v Politike Rossii i Mongolii (XVII- Pervaya Polovina XX vv.). *Aktual'ne Voprosi İstorii Rossiysko-Mongol'kih otnoşeniye Pervoy Çetverti XX Veka,* (M.A. Vinokurov, Ed.) İçinde (ss. 132-147). İrkutsk : İzd-vo BGUEP.

(1969) *Zakonomernosti razvitiya literaturih yazıkov narodov SSSR v sovyetskuyu epohu. Osnovniye protsessı vnutristrukturного tazvitiya tyurskih finno-ugorskih i mongol'skih yazıkov.* Moskova: Nauka.

